

Sait Çetinoğlu: Ankara Rumları ve Ankara Ermenilerinin Ata Topraklarında Tüketilmesi

Posted on 06/01/2021

1916 *Büyük Ankara Yangını*nda[1] enkaz olan Aziz Klementos Kilisesi bitişiğinde[2] büyüyen[3] Androniki Karasuli Mastridu'nun Atina'da 1966 yılında yayınlanan *Kayıp Vatanımdan Hatıralar (Ankara'daki Hayatım)*, başlıklı anılarında, *1916, yirmidokuz Ağustos pazartesi günü. Sabah henüz kalktığımızda, havada bir bulanıklık ve gökyüzünde kırmızı alevler vardı. sözleriyle anlatmaya başladığı ve Ankaralıları için unutulmaz bir yıl olan 1916'da, büyük bir yangın sekiz bin Hıristiyan evini kül etmesiyle sonlanan Ankara Yangını ayrıntılı nakletmesinin yanında Ankara Rumlarının yaşamı ve Ankaradaki tehcirleri, ölümleri de ayrıntılarıyla paylaşır. 1916'da Türkler Ankara'yı yaktıklarında -fark ediyorsunuzdur, bunlar önemli ve unutulmayan olaylardı-, orada en çok canımı yakan, dedemin evinin içinde bulunan Aziz Klementos kilisesiydi. Sözleri yangının ruhunda yarattığı tahribatı tanımlar.*

Yoannos Katzis'in annesi Bayan Kiriakitsa Altıntop, evinin üzerinde 'Saadet' yazan, annemin vaftiz anası Altıntop Sophia ve karşıda aşağıda, 'İnat' ismini taşıyan, Ankara'nın en güzel evlerinden biri Küpeloğlu'larının evi vardı. Tüm Ankaralıları bu evleri bilirdi. 1916 yangınından sonra, her iki evin de duvarları, sanki inat edercesine, ayakta kalmıştı. Yangın onları hala da yıkamadı.

Küpeloğlu ailesi, oğulları Pavlos Türkler tarafından kateldilir, Küçük oğulları Anastasis'de kaybedilir. Bay Küpeloğlu'nun kalbi daha fazla dayanamaz. Bayan Küpeliolu Semeli, yapayalnız Atina Huzurevi'nde ölür. Andronili Bayan Semeliyi huzurevinde ziyaret eder: *Gittim ve onu gördüm, tümüyle tanınmayacak haldeydi, onu iyi tanımasanız, hiç teşhis edemezsiniz. Sadece ağızındaki 'trik' sesinden tanınıyordu. Birçok yabancıyı kalmaya*

geldiği ve üzerinde “İnat” yazıtı olan evlerinde Ankara’nın en gözde hanımı olarak yaşadığı bunca şaşaalı günden sonra böylesine düşkünleşmişti

Androniki zengin ve aristokrat bir ailenin üyesidir. Büyükbabam Türk mahkemesinde 24 yıl yargıç ve kardeşi Simeon 19 yıl bakan olarak resmi görevde bulundu. Ve Simeon ölünce tek oğluna gayrimenkul dışında, o dönemde 187.000 altın liralık nakit servet bıraktı. Memleketin kocabaşlılarından ve kadın ve erkek binaları ayrı olan Ankara’nın meşhur Şengül Hamamı ile kız ve erkek okulu gibi önemli eserler bağışladılar... 1916 büyük yangınında sadece birkaç dakikada bu mal varlığından otuz altı ev ve dükkan yandı.

Büyük Dünya Savaşları sırasında küçük bir çocuk olan Androniki olayların canlı tanığıdır: Çevremdeki her şeyi yok ettiler. Yangınlar, yağmalar, katliamlar, sürgünler; yeryüzü cehennemin canlı bir [örneğine] döndü. Çevremde bir dirhem mutluluk yoktu. Çocukken insan ne hisseder, özlem, biraz sevgi, biraz emniyet, biraz insanlık? Ama nerede? Toprağın günahkarları vahşileşmişti. Susamışlar, insanlığın kanına susamışlardı. Onlar için, bu kanın, nefretlerinin ve doyumсуз duygularının sunağında katledilen, masumlara hatta masum çocuklara ait olması bile önemli değil. Sözleriyle vahşeti tanımlamaktadır.

Ankara Rumlarının yaşamı çok kolay değildir. Androniki genel olarak içe dönük, kapalı bir yaşamları olduğunu kaydeder. bunlara dair vereceğimiz bir kaç örneğin bir fikir oluşturmada yeterli olacağını düşünüyorum. Birinci örnek ailesinin yaşadığı bir olaydır: 1880 yılında, hayatını Ankara’dan fazla Avrupa’da geçiren amcamız Stavrakis E. Karasulos, Ankara’ya bir arkadaşıyla dönmüştü. Pazar yerinden Yunanca konuşarak geçerken, Türkler bunlara ateş etmiş, arkadaşı öldürülmüş; amcam dar sokaklara kaçarak takipçilerini şaşırtmış ve hayatını kurtarmıştı.

İkincisi genel olarak kamu yaşamına dair örnektir. Androniki sinemaya dahi gidelemediğini nakleder: Ankara’da bir tiyatro ve sinemamız vardı. Bunlara sadece Türkler giderdi. Hıristiyanlar, Türkler’in devam ettiği yerlere gitmekten korkardı. Aralarında kavga çıkar ve

Hıristiyanları bıçakla yaralarlardı. Bunların gideceği kahveleri de yoktu. Dükkanlar kapanır kapanmaz erkekler evlerine koşar ve orada akşam gezmesi için nereye gideceklerine karar verirlerdi.

Üçüncüsü savaşla birlikte hayatları daha da değişir. Rumların kamusal binalarına el konulacaktır: 1914'e kadar iyi okuduk. Sonrasında savaş başladığında, okullarımıza el konuldu ve Türk ordusu için hastahane yapıldı.

Androniki 1912 [Balkan] savaşında çok küçük olduğunu ve olayları hatırlamadığını Ama 1915 Gregoryen ve Katolik Ermeni katliamlarını çok iyi hatırladığını yazar . Sokaklarda oraya buraya koşuşturan aceleci ayak sesleri duydum. Ermenileri topladıklarını ve katliam için hazırlandıklarını öğrenmemiz uzun sürmedi. Ermenileri toplarken araya Rumlar da karışır bunlarda birisi akrabası Anastasi'dir. Anastasi, bu travmayı atlatamayacaktır: Gerçekten de, babamın kuzeni, Anastasis Karakas'ı Ermeni sanıp götürdüler. Karakas ancak, ertesi gün yetkililer aziz Peder Yannis'i çağırıp Rumları Ermenilerden ayırması için götürdüklerinde kurtuldu. Onu bıraktılar ama şahit olduğu trajedi nedeniyle girdiği sinir krizine maalesef dayanamadı. Bir süre sonra öldü. Henüz 19 yaşındaydı.

O gece amcam ve annem evin üçüncü katına çıktı ve gün doğumuna kadar, ne yazık ki insan görünümü öfkeli hayvanlar tarafından doğranacak olan talihsiz insanların taşınmasını izledi. Arabalar, çiftliğe giderken kullandığımız Kızıl Yokuş yoluna doğru yol aldı.

Türkler, Ermenileri, Karagedik'e ve Beynam ormanlarına götürüyorlardır. Androniki'nin Karagedik'te olanlarla ilgili bilgi sahibidir. Karagedik Bezirhane civarındaki çiftliklerine yakındır. Katliama kadar onları elleri arkadan bağlı, orada tuttular. Aç, susuz katledilmeyi beklediler; endişelerini anlayabilirsiniz. Acaba bu trajediyi kağıda dökcek bir kalem var mıdır? İnsan kafasında böyle bir barbarlığa hiç yer var mıdır? İnsan denilen akıllı hayvanda? Dağlardaki şuarsuz hayvanlar bile, insan denilen hayvanlardan daha makuldür. Toptan parçalamazlar, hayvani dürtüleri olan insana benzemezler, aksi halde [avlarından] geriye

müzelere konacak birer örnek kalmazdı... Ertesi gün şafak söktüğünde, onları Gölün[4] yakınına götürdüler ve sonra binbir barbarca yöntemle öldürdüler, bir kısmını suya attılar, bir kısmını gömmeden bıraktılar. Babam geldiğinde doğranmış, şişmiş korkunç bedenleri, üstlerinde gezinen çakal ve kuzgunları gördü ve öyle bir şok yaşadı ki, bu cesur adamın gözleri, sürgündeki beş yıl boyunca uyku görmedi.

Gregoryen Ermenilerden sonra sıra Katolik Ermenilere gelmiştir: *Belki çağımızda bu çocukların cüreti önemsiz görülebilir ama ya o zaman? Toplu katliamların ortasında, büyük bir çılgınlık ve kahramanlıktı. Bu arada Ankara'da Katolikleri toplamaya başladılar. Yine panik [başladı]. Nerede ve kimi bulurlarsa, Ermeniler[e yaptıkları] gibi öldürmek için topladılar.*

Rumlar ellerinden geleni yapıp ölüme yolculuğu tehir ettirmeye çalışıyorlardı ama nafile! sözler tutulmuyordu: *İstanbulda yaşayan babamın kuzeni, Panagiotis Karasulos, Katoliklere yardımcı olabilmek için Fransız Konsolosluğu'na, Patrikhane'ye, olabilecek her yere koştu... Allah'ın izniyle başardı. Türk yetkilileri hemen uyarıldı ve öldürme değil, sürgün amaçlı sert emirler yayımlandı. Ankara'dan Karagedik'e her ne pahasına olursa olsun ulaşması ve kıyımı durdurması için hemen atlı bir haberci gönderildi. Zavallı insanların çılgınlık ve haykırışı öylesineydi ki, bunları bir saatlik mesafeden duyan babam, insan kalbinin dayanamayacağını söylemişti. Öyle ki dağlar ve kayalar yarıldı. Tehciri duyduklarında rahatladılar, rıza gösterdiler ve yürüyüş emri verildi. Sonrasında orada toplanan barbar bölükleri büyük bir zorlukla dağıldı.[5]*

Bu arada Rumların tehciri de tek tük başlamış en küçük bir bahane ile ölüm yolculuğuna yollanmaktadırlar: *O dönemde Rumları tebligatla karakola çağırıyor ve bir yanlısını bulurlarsa, sürgün ediyorlardı.*

Erkeklerin tehcirinden sonra sıranın kadınlara geldiğini kaydeder Androniki, Kadınların trajik sonlarını paylaşır: *Sonra Türkler Katolikleri sürgüne gönderdi ve kadınlarına el koydu.*

Bir gün bir tellal, kocalarını görmek isteyen Ermeni ve Katolik kadınların hazırlanması ve kocalarının yanına gitmek için istasyona inmesi gerektiğini ilan etti. Bazısı inandı ve hazırlandı; çoğu ise evlerinden çıkmamanın ne anlama geldiğini biliyordu. Oyunu anladılar ve değerli her şeyi yok etmeye başladılar. Aziz Klementos'un ikametgahının karşısındaki evlerinin balkonuna son derece pahalı servis takımları, aynalar, kristaller çıkarıp, düşüp bin parçaya bölünmesi için sokağa atan zengin Ermeni Katolik aileleri kendi gözlerimle gördüm. Bir taraftan da, bıçak ve makaslarla paha biçilmez halıları kesiyor, küfür edip 'kana susamış hayvanları sevindirmektense, kendi kendimizi yok etmek [evladır]' diye bağıryorlardı. Türkler önlemek istedi ama kapılarına sağlam kol demirleri koymuşlardı.

Var olan dramı paylaşır. Ortada büyük bir insanlık trajedisi yaşanmaktadır. Androniki çocuk gözleriyle herşeyi birebir kaydetmiştir. *Bu durum, günlerce, çoluk çocuk sürgün ve yağma edilinceye kadar sürdü. Kadınlar kocalarıyla buluşacakları ümidiyle istasyona inmişti. Oradaysa büyük bir dram vardı. Birçok güzel kız ve aynı şekilde çocuk, haremleri için Türkler tarafından alıkonuldu. Diğerleri iç bölgelere sürgün edildi.*

Büyük saldırıyı savuşturmak için ihtida edenler olur. Androniki bunları da paylaşır. insanlar tarifsiz acılar içindedir: *Bu olayları tarif edebilmemiz hiç, ama hiç bir şekilde [mümkün değil]. Bunlardan bazıları din değiştirdi, Türkleştirildi. Bunlardan birçoğuyla daha sonra tanıştım. 15 yaşında ve babam sürgünde iken bir terzi olarak çalıştım ve görünüşte [Müslüman] hanımların elbiselerini diktim. Hepsi çok iyiydi, bunu [=ihtidayı] sevdiklerini korumak ya da servetlerinin bir kısmını ellerinde tutmak için yapmışlardı.*

Sürgüne gidenlerin yüzde doksanı kayboldu. Hüzünlü şarkılardan bazı mısralar hatırlıyorum:

Der Zor içinde bir sıra muşmuş [?][6]

Bütün kuyular insanla dolmuş

Ateş dökülüp yanıp kavrulmuş

Dini bir uğruna giden yavrular

Der Zor içinde bayıldım kaldım

Harçlığım tükendi, evladımı sattım

Anne ben bu canı millete sattım

Dini bir uğruna giden yavrular

...

Katliamın yapıldığı akşamlar Türkler kurbanların haykırışlarını bastırmak için davullar çalıyordu.

1920-21 yılları Ankara Rumlarının ölüm yoluna koyulduğu yıllardır.

Özellikle [hatırlıyorum], 21 Mart 1921 günü cumartesi gece yarısından sonra kapı yüksek sesle çalındı. Gelen Türklerdi; anlamıştık. İki gün önce, dayım hakim Panagiotis de Mikes Pestimacoğlu ile konuşmuş; Mikes[7], ona, güvenilir birinden, Türklerin {donanma}[8] yapacağını ve Ortodoksları öldüreceğini öğrendiğini ve haberi verenin, birkaç gün içinde onu kaçmaya teşvik ettiğini anlatmış. Dayım önemsemedi ve Ankara'da kalmaya devam etti ve onun felaketi oldu.

Dış kapıyı açar açmaz şaşkınlıktan donakaldık. Başka vatandaş ve akrabalarımız da elleri bağlı halde yanlarındaydı. Mikes'i de bağladılar. Karısı pencereye sürünerek gelmişti, onu bağlı gördüğünde elemle gözyaşı akıttı ve acı içinde yalvarmaya başladı; sesi hala

kulaklarımdadır. Mikes henüz otuz üç yaşında idi. Ardında iki yaşındaki oğlunu, bugün Vironas'da[9] tüccar olan, az kalsın savaşta hayatını kaybedecek Yoannis Pestimacoğlu'nu bıraktı[10]. Androniki Türklerin alıp götürdüklerini bir daha görmediklerini Onların Kırşehir ve Kayseri arasında infaz edildiklerini paylaşır. aklına gelen birçok isimleri sayar: Aralarında, oğlu annemin arkadaşı olan Pavlos Küpeloğlu ve babamın en büyük kuzeni Urania'nın kocası Dimitrakis Uğurluoğlu vardı. Ve beraberinde bağlardan şehre indiğim ve o zaman nasıl bir sonun onu beklediğini bilmediğim Faytacoğlu. Onu aldıklarında mübarek komünyon duasını okuyordum. Kutsanmış şaraptan istedi. Aynı şekilde, kendi ismini verdiği Yozgatlı Yoannis ve Yoannis'i Vasilis'in kayınbiraderi ile beraber vaftiz edilen Kontis. Osmanlı Bankasında çalışan Bafralı Tetomanidi adında biri. Oğlu Sarraf Klimi, Vasilikis ve tüccar ve bakkal Georgos Coşkunoğlu, katip Kostis'in yeğeni, arkadaşım Anastasia'nın çiçeği burnunda kocası Aristidis ve daha niceleri. Seferoğlu, ayakları felçli olduğu için sürgün edilmemiş, Ankara'da kalmıştı. ... Bunlar 1920-21'de oluyordu. Şöyle diyelim: savaş vardı; asla özgür değildik ve eski günler de geride kalmıştı.

Anılardan hayatta kalan birçok rum aile üyelerinin birbirlerini kaybettiklerini anlıyoruz. Androniki, bunlardan Kayserili Herakles'i tanır ve ailesini bulmasını sağlar. Herakles'e hemen çok endişelenen yengeme yazmasını söyledim, doğrudan postaneye gittim ve İstanbul'a telgraf çektim. Ve böylece aile kayıp üyesiyle buluştu.

Sürgün devam ederken önemli bir protesto olur: Ankara'daki tehcir devam ediyordu. Dimitri Karakaş, kadın doğum uzmanı Ksenidis ve başkalarını aldılar. Ama kadınlar doktorun kapısında toplandı ve dağılmadılar, hükümetten serbest kalmasını talep ettiler; bunun sonucunda serbest bırakıldı. Kadınların direnişi Dr. Karakaş'ı kurtarmıştır.

Bu arada birçok Hıristiyan esirlerin Ankaraya geldiğini gözler: Birçok Hıristiyan askeri Ankara'ya esir olarak gönderdiler. Ankara, her bahtı karanın mezarı haline gelmişti. Esirlere mezarlarını kazdırıyor ve onca yoksunluk ve eziyetten sonra, göğüslerine üzerinde { 'Vatan Hainleri' } ibaresi olan bir ferman asıyorlardı.

Bir Yunan uçağının ele geçirildiğini ve istasyonda müslim, gayrimüslim halka teşhir edildiğine tanıklık yapar. *Bize pilotun yediklerinden geriye kalanlar da gösterildi. Bir parça kuru galeta, bir avuç kuru üzüm ve bir avuç kavrulmuş tahıl. Var güçleriyle bağırdılar: ‘Yunanlılar ne ile savaşıyorlar, yiyecek bir şeyleri bile yok’ ve kahkahalar attılar. İlk görüşte, kavrulmuş tahılın Yunan yemeği olmadığını anlıyorsunuz, daha çok bizim yöremizde adetti. Tahıl çok olurdu, kavrulmuş gevrekleştirilir, kuru üzüm ve kenevir ile leziz olurdu. Ama teşhir edilenleri, [Yunanlıların] her şeyden yoksun olduklarını görmemiz için getirmişlerdi.*

Bu dönem aynı zamanda bir dehşet dönemidir. *Bir gün yirmi sekiz, diğer gün otuz kişi ile darağacı infazları devam ediyordu; gençler Ankara Minotaur’unun[11] öfkесinin bedelini ödemeye devam etti, ta ki bir gün terör rejiminin yöneticilerinden birinin birkaç çocuğu, babalarının oynadığı darağacı oyununu oynamak isteyinceye dek. Ve bir [devlet] büyüğün[ün] çocuğunu suçsuz yere astılar. Ankara’da yer yerinden oynadı ve darağacı durdu. Silahlı infazlar başladı. Binlerce beden devrildi: Anavatanım dev bir mezarlığa dönüştü. Ruhlarımız isyan ediyordu. Ne yapabiliirdik: Sabır ve dua, bize yardımcı dokunabilecekler de bizi düşmanın gazabına terk ettikten sonra. Esirlere yardım etmenin cezası ölümdü. Hiçbir şey beni kurtaramazdı; bu onların yasasıydı.*

Rumların bir kısmı da seferberliğe dahil edilmişti, ama yük hayvanı olarak: *Düzenli orduda, {{Amele Taburlarında}} Türklerin askere aldığı tümü Türk uyruklu birçok Hıristiyan vardı. Bunlara ‘can çekişme taburları’ denilse daha uygun olur. Mahrumiyet içindekiler, eziyet çekenler, dayak yiyenler, yüzlerce çocuğu böyle tükettiler. Bunlar için darağacı yoktu, işkence vardı. Bunlardan birçoğu pazarları kiliseye gelirdi. Komitelerin yaptığı düzenlemeyle, her aile, bakabileceği kadar askeri evine alıyor; böylece zavallılar biraz şefkat biraz teselli buluyorlardı. Kadınlar, kiliseye bu askerleri getirmek için özellikle gidiyordu. Annem düzenli olarak her defasında iki asker getiriyordu.*

Ankara Rumlarından seferberlikten kaçabilenlerin bir kısmı da Yunan ordusunda gönüllü olarak Yunan ordusuna katıldığını öğreniyoruz. Bunlardan Kostas, Eskişehir’de savaşta

öldü... Eskişehir’de, geri çekilme sırasında, en büyük kuzenim yedek subay Konstantinos Hrisosferidis’i kaybettim.

Androniki, önemli bir bilgiyi nakleder. *Dönemin dehşet verici uygulamalara uygundur: [Panagiotis] Ankara’nın en iyi avukatı idi ve katliam ve tehcir günlerinde, [Mustafa] Kemal onu tek yetkili kıldı, tehcirden geri döndürdü ve idam mahkumlarının savunmasında görevlendirdi. Ona ‘duruşmalarınızda yaptıklarınızı okudum ve size verdiğim itibarlı göreve layık olduğunuz sonucunu çıkardım. Ben onları ölümle yargılayacağım; siz ise kurtarabileceğinizi kurtaracaksınız, anladınız mı?’ dedi.*

Dayım, bu dönemde, Kemal’in Hıristiyan, Türk ayırt etmeden, her gün yirmisekiz, otuz kişiyi astığına şahit oldu ve yüzlerce insanı [ipten] kurtardı.

İlginç bir protestoyu nakleder ki, pasif de olsa direnişin önemli bir eylem olduğunu göstermesi bakımından öğreticidir. *Bir zamanlar, yıllar önce, bir duruşmayı haksız yere kaybetmişti. Hakime rüşvet vermişlerdi. Ne yapılabilirdi, Türklerin dikkatini çekinceye kadar kiliselerin çanları sürekli çaldı. Zavallılar kederle çan çalmaktan başka ne yapabilirlerdi? Sordular ve hakim neye hükmettiğini öğrendiler. [Dayımı] çağırıp ‘Ne oluyor, kim öldü?’ diye sorunca, {{‘Efendim hak öldü’}} dedi; {{‘Allah Allah, hak ölür mü?’}} dediler. Onlara tüm hikayeyi anlattı: Kararı temyiz ettiler ve hakimi değiştirdiler; böylece davayı kazandı. Panagiotis bir can daha kurtarmıştır.*

Androniki birçok bilgiler yanında birçok el koymalar hakkında da bilgilendirir. *Çiftlikleri AOÇ’nin bir parçası olmuş, Şişmanoğlu’nun bağlarına Kemal Atatürk yerleşmişti.*

Eylül’de Türkler başka bir donanma yaptılar, coşkululardı, {Gavur} İzmir’i nasıl geri aldıklarını anlatıyor ve şarkı söylüyorlardı:

Ankara’nın taşına bak...

Yunan bozgunu sonrasında verilen özel bir izinle aile trenle İstanbul'a doğru yola çıkar. Androniki yoldaki gözlemlerini de paylaşır. Tren yolu tahrip olan köprüler nedeniyle kesilmekte yola araba ile devam edilmektedir. Bu durum soyulmaları için bir fırsata dönüştürülür. Refakatçi askerler tarafından soyulmalarını ve kendilerine eşlik eden subayın anlattıklarını ve gözlemlerinin eşliğinde aktarır: *Arabayla yol alırken, subay bize Hıristiyan katliamına ilişkin olaylar anlatıyor ve Türklerin tavır ve davranışını eleştiriyordu. Bir uçurum kenarına varınca bize çok karanlık ve çok korkunç bir vadi gösterdi, onu görmek bile ödümü koparttı. Bize bir hafta önce kötü muamele yüzünden isyan eden 20 esiri Türk askerlerin bu vadiye attığını söyledi. Yolculuk sırasında paralarını kaybettikleri gibi vermemekte direnenler üstüne bir de dayak yemişlerdir. Andoniki'nin babası ağır dayak yiyenlerdendir. Kırklarını birkaç aylık alçı ile iyileşir ama herkes onun kadar şanslı değildir. Annesinin kuzeni Elenko Teyzesinin kocası Kostas'ı, Ankara'dan trene binmeden önce, soymak için öldürmüşlerdi. Eşi ve çocukları, trenin içinden olanları görmüşler, ama korkudan seslerini çıkaramamışlardı. Ölüsünü istasyonda bırakmışlardı: Ne yapabilirlerdi? Trajedi sürüyordu. Büyük oğlu gözünü kırpmamış, kabuslarla sarsılıyordu.*

Yollarda çalıştırılan perişanlık içindeki Yunan askerlerinin içinde buldukları durumu naklederken büyük bir acı içindedir. *Esirler Biraz aşağılarda, askerlerin kırbacı eşliğinde çalışan esir Yunan subaylar gördük. Bazılarını özellikle dövüyorlardı; çünkü Hıristiyan bir kadın onlara azıcık ekmek vermişti.*

Sadece ekmek değil, bu bahtsız varlıklara hayatınızı bile verseniz azdı. [Sırtlarındaki çuval haricinde] anadan doğma üryan, çuvalın yaka ve kol yerlerinde açılmış birer delik, kemer yerine bir urgan, hepsi yalınayak, beden açıkta ve soğuğa maruz, saçlar ve sakallar Robinsón gibi uzamış. Ruhun, dövüldüklerinden ziyade, onları [o halde] gördüğün için çırpırır. Bazıları yavaş yavaş yaklaştı ve onlara bir şeyler vermemiz için yalvardılar. O anda orada kimsenin olmadığına dikkat ettim ve onlara, 'Maalesef çocuklar sizlere hiçbir şey veremem. Bizim için ölüm korkusu, sizin içinse dayak var' dedim. Sadece ilerlerken dikkat edin, avucumu nerede açarsam, parayı oraya bırakacağım. Kaybetmeyin, alın bunları, size

yapabileceğim yegane yardım.’ dedim. Çok sevindiler, annem ve Mimika Teyzem ağladılar, üç ayrı yere para bıraktım. Yürürken alıp almadıklarına baktım, üç yerden de aldılar, teşekkür etti ve bize seslendiler: ‘Vatana selamlar, kardeşim, vatana selamlar.’ Kadim topraklar kadim halklarının ölüm tarlalarına dönüştürülmüştür.

Androniki’nin *Kayıp Vatanımdan Hatıralar’ı* , kadim topraklarını terk etmeyle sonuçlanan yolculuklarının her etabı acı içinde geçen trajedisinin naklidir...

[1] Meraklısı için yangın hakkında geniş bilgiyi T. Esin/Z. Etöz’ün *1916 Ankara Yangını Felaketin Mantığı*, İletişim, 2015. çalışmasında bulabilir

[2] Eski Anafartalar Adliyesi’nin bulunduğu yer, Kilise kalıntıları ve karşısında bulunan Yeğenbey camii Adliye binası yapılırken yıkılmıştır. Şimdiki Yeğenbey camii yeniden yapılmıştır.

[3] bir diğer dedesi Anastas Pestimazoğlu’nun evi de Ankara yangınında yanar. Bu ev, [bir zamanlar yerinde] Aziz Stephanos Kilisesi’nin bulunduğu efsanesi olan Kurşunlu Camisi’nin arkasındaydı

[4] Sonradan suni gölet yapılan Dikilitaş gölü olabilir. Karagedik’e 8 km. mesafededir.

[5] 16,000 Katolik Ermeni’nin yaşadığı Ankara’da, Katolikler ilk tehcir emrinden muaf tutulmuştu ama Ağustos sonunda tüm Katolik erkekleri tutuklanmış ve infazla tehdit edilmişti. Onları Avusturyalı bakanın İstanbul’a müdahalesi kurtarmıştı. Sonrasında, önce Konya’ya, oradan da Adana’ya gitmeye mecbur tutuldular. Savaşın sonunda tüm Ankara Katolik cemaati yok edilmişti (Charles A. Frazee, *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire, 1453-1923*, Cambridge University Press, London, 1983, s. 273).

[6] ihtiyaç

[7] Mikes Pestimacoğlu'nun hanımı Bayan Kiriakitsa Pestimacoğlu, eği Ankara katliamının ilk kafilesinde öldürüldükten sonra, iki yaşındaki küçük kızı Yoannis Pestimacoğlu ile kaldı. Mübadele ile Atina'ya geldi

[8] Milliyetçi duyguların kabardığı şenlik,

[9] Atina yakınında bir yerleşim

[10] *Yoannis, II. Savaşta, Almanların Dankau kampında esirdir ve Mucize eseri kurtulmuştur.*

[11] mitolojik bir destan

Görsel Kaynak: houshamadyan.org